

УДК 342.9

DOI [https://doi.org/10.32837/pyuv.v2i4\(29\).442](https://doi.org/10.32837/pyuv.v2i4(29).442)

І. Л. Желтобрюх
orcid.org/0000-0001-8062-1744
кандидат юридичних наук, суддя
Верховного Суду

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Постановка проблеми та завдання дослідження. Збагачення вітчизняного законодавства про адміністративне судочинство правовими інструментами протидії зловживанню процесуальними правами й іншим процесуальним правопорушенням, які не мають вітчизняних аналогів, утілених у положення законодавства про адміністративне судочинство та дієвість яких засвідчується тривалим і успішним досвідом їх застосування, може бути досягнуто лише за допомогою звернення до відповідного закордонного досвіду та виокремлення оптимальних напрямів його запозичення. Недостатня увага наукового співтовариства до іноземного досвіду правового регулювання питань процесуального примусу призводить до сповільнення розвитку науки про адміністративне судочинство та значного резерву невикористаних можливостей щодо вдосконалення вітчизняного законодавства про адміністративне судочинство.

Аналіз джерел та виклад основних положень дослідження. Насамперед висвітливо арсенал заходів процесуального примусу та підстави для їх застосування, що відображені в закродонних нормативно-правових документах і прецедентному праві.

Розпочнемо виконання зазначеного завдання з ознайомлення з особливостями застосування процесуального штрафу до сторін у справі, зокрема до суб'єктів владних повноважень.

Передусім звернемо увагу на те, що в Німеччині неявка сторони справи на обов'язковий виклик суду на судове засідання загрожує їй попередженням про накладення адміністративного штрафу. Неявка з явно неповажних причин або повторна неявка слугує підставою для накладення адміністративного штрафу ухвалою суду на сторону справи. Водночас, якщо стороною справи є суб'єкт господарювання або громадське об'єднання, адміністративний штраф застосовується до їхнього постійного представника, визначеного установчими документами або законом. Суб'єкта владних повноважень суд може зобов'язати замінити уповноваженого публічного службовця (ст. 95 Судового адміністративного процесуального кодексу Німеччини) [1].

Подібними до вищевикладених є положення законодавства Польщі, згідно з якими невиконання

суб'єктом владних повноважень обов'язків, пов'язаних із пересиланням скарги позивача на його рішення, дії чи бездіяльність разом із належним чином упорядкованими матеріалами справи та запереченням проти позову призводить до застосування до нього на вимогу позивача штрафу в сумі, що не перевищує десятикратного розміру посадового окладу в державному секторі економіки (ч. 1 ст. 55 Кодексу адміністративного судочинства (далі – КАС) Польщі). Навіть більше, якщо незалежно від застосування заходів стягнення суб'єкт владних повноважень не переслав скаргу разом із належним чином упорядкованими матеріалами справи та запереченням проти позову до адміністративного суду, суд може вирішити питання про правомірність рішення, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень за відомостями і доказами, наданими позивачем, якщо вони без розумного сумніву дають достатнє уявлення про фактичний і правовий контекст (ч. 2 ст. 55 КАС Польщі) [2]. Крім того, за таких обставин судова колегія або голова суду повідомляє вищий орган суб'єкта владних повноважень для вжиття дисциплінарних заходів (ч. 3 ст. 55 КАС Польщі) [2].

Принагідно зауважимо для можливості зіставлення сум процесуальних штрафів за вітчизняним і європейським законодавством, що відповідно до ст. R741–12 Кодексу адміністративного судочинства Франції, на особу, яка звернеться до суду з явно необґрунтованою заявою, суддя може накласти штраф, сума якого не може перевищувати 3 000 євро [3]. Для порівняння, зловживання процесуальними правами за законодавством Австрії про адміністративне судочинство може каратися штрафом у розмірі до 726 євро [4, с. 13].

Осмысливши наведене, зазначимо, що представляють значний науковий інтерес практики висловлення попередження про накладення адміністративного штрафу, застосування заходів процесуального примусу за неявку в судові засідання та можливість суду порушити питання про заміну представника суб'єкта владних повноважень.

Поруч зі штрафом, за невиконання або недобросовісне виконання процесуальних обов'язків, зловживання процесуальними правами та створення протиправних перешкод у здійсненні судочинства в закордонних країнах застосовується

низка незнайомих вітчизняній правовій системі заходів процесуального примусу або інших заходів подібного спрямування.

Так, за змістом ч. 1 ст. 62 Цивільного процесуального кодексу (далі – ЦПК) Німеччини, яка, відповідно до ст. 64 Судового адміністративного процесуального кодексу Німеччини, поширюється на адміністративне судочинство [1], якщо питання про права й обов'язки у спірних правовідносинах може бути вирішено лише щодо всіх їх учасників або якщо з інших причин залучення до справи всіх учасників правовідносин є необхідним, сторони справи, які порушують процесуальні правила, уважаються належним чином представленими іншими учасниками справи, які дотримуються процесуальних правил [5].

Крім того, за підсумками дослідження практики застосування процесуальних санкцій американськими судами І. Лісфільд навела перелік тих із них, що застосовуються найчастіше, який включає:

- попередження або публічний осуд;
- попереднє застереження;
- примусове направлення на навчальний курс або підвищення кваліфікації понад установлений законодавством час;
- обов'язкове одноразове безоплатне представництво інтересів особи (mandatory pro bono representation);
- порушення перед органами адвокатського або іншого самоврядування питання про дисциплінарну відповідальність;
- заборона представнику продовжувати ведення справи (дискваліфікація);
- залишення процесуального документа без розгляду;
- обмеження доступу до суду на майбутнє;
- перерозподіл судових витрат незалежно від підсумків справи;
- процесуальний штраф;
- компенсація наслідків правопорушення на користь іншого учасника справи [6].

Отже, виникає необхідність поглибити розуміння та визначити доцільність збагачення вітчизняного законодавства про адміністративне судочинство такими заходами процесуального примусу, що застосовуються до сторін у справі, як попередження або публічний осуд, попереднє застереження, обмеження доступу до суду на майбутнє та компенсація наслідків правопорушення на користь іншого учасника справи.

Решта з вищенаведених заходів процесуального примусу стосуються виключно професійних представників сторін у справі. Наприклад, за матеріалами дослідження Д. Річмонда, широко практикується застосування або навчально-виховних санкцій за зловживання процесуальними правами й інші процесуальні правопорушення, спрямова-

них на забезпечення більш глибокого засвоєння теоретичних знань у галузі права, морально-етичних засад поведінки чи інших аспектів, яким, як впливає із вчиненого процесуального правопорушення, учасником судочинства має бути приділена додаткова увага. Ознайомившись з аналітичними напрацюваннями Д. Річмонда, присвяченими альтернативним процесуальним санкціям, наведемо декілька прикладів процесуальних правопорушень та відповідних ним санкцій:

– виявлення незнання норм матеріального або процесуального права, нез'явлення без поважних причин на підготовче судово засідання, запізнення на судові засідання, неспроможність своєчасно відреагувати на пропозицію щодо мирного врегулювання та забезпечити явку свідка на судово засідання, висловлення повторюваних і необґрунтованих заперечень під час судового засідання – примусове направлення на загальний курс або курс підвищення кваліфікації з основ судочинства та/або матеріального права в певній галузі асоціації адвокатів і одноразове викладання цього курсу або без такого;

– порушення правил етичної поведінки – відвідання занять із правил етики у професійній діяльності адвоката; зобов'язання опублікувати в науковому фаховому виданні статтю про правила адвокатської етики у змагальному судовому процесі, передумови їх запровадження та правові й загальні практичні наслідки їх недотримання і подати її копію до суду; зобов'язання щоденно протягом декількох тижнів влаштовувати спільні зустрічі за обідом із процесуальним опонентом, з яким мали місце взаємні безглузді й образливі нецензурні висловлювання представників сторін, спричинені особистими неприязними стосунками [7, с. 209–210, 229].

Навчально-виховна процесуальна санкція може застосовуватись як доповнення до інших процесуальних санкцій або слугувати альтернативною їм (наприклад, суд може запропонувати учаснику судочинства сплатити процесуальний штраф або відвідати певну кількість годин навчального курсу з того чи іншого питання) [7, с. 211].

Повертаючись до дослідження заходів процесуального примусу, що можуть застосовуватись до сторін у справі, розкриємо зміст та підстави застосування попереднього застереження й обмеження доступу до суду на майбутнє. Зважаючи на те, що ці заходи процесуального примусу застосовуються у країнах загального права, переважно за допущення зловживання процесуальними правами, схилиємось до думки про доречність передусім відображення закордонного правового матеріалу, пов'язаного із цим процесуальним явищем.

Так, загальноновизнаним постулатом загального права, що стосується судочинства, є визнання невід'ємного повноваження судів розробляти

та накладати санкції за допущення учасниками судочинства процесуальних правопорушень, оскільки покладення на суди здійснення правосуддя супроводжується повноваженнями примусово забезпечувати встановлений процесуальними правилами порядок здійснення правосуддя. Суди, виходячи з їхнього призначення, мають захищати належний порядок судочинства, накладаючи санкції у відповідь на деструктивні процесуальні практики. Водночас вроджена влада судів не дозволяє їм діяти всупереч нормативно-правовим актам, що вичерпно регулюють певне питання або явно виражають волю законодавця обмежити внутрішню владу судів (постанова Першого підрозділу Апеляційного суду штату Вашингтон від 5 вересня 2000 р. у справі «Штат Вашингтон проти S. H.») [8]. За положеннями процесуального законодавства Сполучених Штатів Америки (далі – США), представник сторони у справі або сторона, яка веде справу самостійно, підписанням процесуального документа засвідчує перед судом те, що відповідно до відомих їм обставин:

- документ не подається з неналежною метою, як-от завідомо необґрунтоване судове переслідування опонента, затягування розгляду справи, невиправдане збільшення судових витрат тощо;

- вимоги та їх правове обґрунтування узгоджуються з положеннями законодавства та їх усталеним судовим тлумаченням чи супроводжуються аргументованою позицією про перегляд їх судового тлумачення;

- твердження щодо фактів обґрунтовуються наявними доказами або матимуть доказове підтвердження, за умови витребування відповідних доказів судом за заявою сторони;

- правильність заперечень тих чи інших фактів підтверджується доказами або необізнаністю, незважаючи на розумну обачність, із відповідними обставинами (ст. 11 Федеральних правил цивільного судочинства США) [9].

Прикладами зловживання процесуальними правами, що трапляються під час ознайомлення із прецедентним правом судів США, є, зокрема: 1) спроба штучним шляхом позбавити компетентний суд юрисдикції над справою; 2) подання явно необґрунтованих позовів або позовів, що виявляють легковажність позивача; 3) пригнічення процесуального опонента шляхом здійснення кроків для затягування розгляду справи або іншими способами тиску (постанова Верховного Суду США від 6 липня 1991 р. у справі «Чемберс проти Корпорації «Наско»» № 90–256) [10].

Аналіз аналітично-довідкових видань, присвячених законодавству та судовій практиці Сполученого Королівства, дозволяє стверджувати, що поведінкою сторони у справі або її представника, яка свідчить про зловживання ними судо-

вими процедурами, може бути спроба домогтись повторного судового розгляду питання, яке було остаточно вирішене належним чином; цілеспрямоване помилкове звернення до адміністративного суду зі справою, підвідомчою іншим судам; ініціювання судового провадження після затримки, яка не має поважних причин; систематичне порушення процесуальних правил або судових вказівок; звернення до суду, що є явно необґрунтованим, легковажним або таким, що має ознаки зловмисного судового переслідування. Зокрема, зловживання судовими процедурами було констатоване за таких обставин:

- позивач звернувся з терміною адміністративною справою, однак невиправдано утримував інформацію або неповною мірою чи надмірно заплутано розкрив факти, необхідні для вирішення справи;

- позивач подав прохання про термінове призупинення виконання судового рішення, винесеного три роки тому;

- представник позивача зазначав психічний розлад сторони справи, зокрема говорив про її схильність до самовбивства, тоді як надана ними ж медична документація свідчить про протилежне [11, с. 60, 73].

Примітним є також те, що в деяких випадках суд може поновити або продовжити процесуальний строк лише за умови, що сторона справи, яка вчинила або вчинить процесуальну дію із пропуском строку, компенсує опоненту спричинені цим судові витрати [11, с. 81].

Досліджуючи санкції за зловживання процесуальними правами та тим самим продовжуючи опрацювання питань заходів процесуального примусу, насамперед звернемося до Правил цивільного судочинства Сполученого Королівства. За їхніми положеннями, суд несе відповідальність за належне використання судових процедур та має не допускати зловживання ними. Якщо сторона справи, її представник або інший учасник справи діятиме неприйнятним чином, суд може:

- залишити заяву без розгляду;

- розподілити судові витрати так, щоби відповідний учасник, зокрема одна зі сторін, справи покрити судові витрати опонента незалежно від того, на чю користь ухвалене судове рішення, або зменшити чи позбавити учасника справи права на відшкодування судових витрат;

- за заявою сторони справи або за власною ініціативою зобов'язати представника сторони справи або представника її опонента покрити її необґрунтовані витрати на ведення справи (wasted costs order), якщо представник діяв неправильно, нерозумно чи необачливо, що спричинило для сторони справи витрати, які не були неминучими чи необхідними;

– повідомити про вчинення професійним представником дисциплінарного правопорушення органам адвокатського самоврядування або іншим відповідним саморегульвним організаціям;

– видати цивільний обмежувальний припис (civil restraint order) за подання явно необґрунтованих заяв, який може бути одним із таких різновидів: обмежений – забороняє подавати заяви чи клопотання під час подальшого судового провадження, у рамках якого було допущено зловживання судовими процедурами, до одержання окремого дозволу судді; розширений – забороняє подавати заяви чи клопотання до суду, який видав цивільний обмежувальний припис, до одержання окремого дозволу цього суду; загальний – забороняє подавати заяви чи клопотання до будь-якого суду, який є судом тієї самої або нижчої інстанції, за той суд, який видав цивільний обмежувальний припис, до одержання окремого дозволу цього суду (ч. 2 ст. 3.4, п. “b” ч. 1 ст. 23.12, ст. 46.8 Правил цивільного судочинства Сполученого Королівства) [12].

Також у країнах загального права практикується винесення попереднього застереження (pre filing injunction), підставою для чого є те, що мають місце підстави припускати допущення зловживання стороною у справі процесуальними правами, та вимагає від цієї сторони окремо обґрунтувати відсутність зловживання стороною процесуальними правами під час учинення нею відповідних процесуальних дій (п. 3 ч. “с” ст. 11 Федеральних правил цивільного судочинства США) [9]. Розглядаючи питання про винесення попереднього застереження, суд ураховує:

– попередню процесуальну поведінку сторони, зокрема допущення нею раніше легковажності, деструктивного спрямування в позовах, наявність дублюючих процесуальних документів, спроб перешкоджання розгляду справи, зловмисного завищення судових витрат тощо;

– передумови для звернення до суду;

– представництво сторони професійним юристом [13, с. 9–10].

Якщо з урахуванням вищезазначеного суд вважає, що існує достатньо підстав вважати, що особа систематично зловживає процесуальними правами, суд може накласти на неї заборону вчиняти відповідні процесуальні дії (наприклад, повторно звертатись із позовом, який не був задоволений із матеріально-правових підстав, після чого був поданий ще кілька разів та відхилений через преклюзію повторного звернення до суду) [13, с. 9–10].

Підсумувавши вищенаведене, констатуємо, корисними для вітчизняного адміністративного судочинства можуть бути обмежувальний припис, попереднє застереження та можливість за заявою сторони справи або за ініціативою суду

зобов’язати представника сторони справи або представника її опонента покрити її необґрунтовані витрати на ведення справи.

Висвітливши заходи процесуального примусу та підстави їх застосування в закордонних країнах, вважаємо за доцільне відобразити деякі процедурні аспекти застосування заходів процесуального примусу.

Насамперед слід вказати на те, що загально-визнаними вимогами, яких належить дотримуватись, обираючи конкретний захід процесуального примусу, є його пропорційність та дієвість. Процесуальна санкція має бути пропорційною правопорушенню, а ті з них, що є найбільш суворими, наприклад, залишення позову без розгляду, можуть застосовуватись лише за умови, що учасник судочинства виявив зловмисність або завдав правопорушенням конкретної шкоди [6]. Не менш важливим є те, що санкція має чинити довготривалий та докорінний ефект (постанова Федерального суду США Східного району Пенсильванії від 29 жовтня 2009 р. у справі «Хагінс проти Школи району Коаствіль») [14]. Санкція має бути достатньою для того, щоб чинити стримуючий та компенсаційний ефект (п. 4 ч. “с” ст. 11 Федеральних правил цивільного судочинства США) [9]. Під час визначення різновиду та розміру процесуальної санкції суд має врахувати:

– добросовісність або зловмисність правопорушника;

– ступінь цілеспрямованості, зловмисності, недбалості або легковажності;

– наявність спеціальних знань та професійних навичок, досвід правопорушника;

– попередню історію застосування санкцій до правопорушника;

– природу й обсяг шкоди, якої зазнав процесуальний опонент унаслідок правопорушення, та можливість її компенсації;

– вплив санкції на правопорушника, зокрема його здатність сплатити процесуальний штраф;

– тягар, покладений процесуальним правопорушенням на суд, зокрема втрати робочого часу суддів та судові витрати;

– учинення потерпілою стороною дій, спрямованих на зменшення наслідків правопорушення;

– провокування потерпілою стороною правопорушника [6].

Водночас відшкодування судових витрат має бути суто компенсаторним, не каральним заходом, та має обмежуватись втратами, фактично понесеними як прямиий наслідок процесуального правопорушення. Уся сума судових витрат може бути охоплена у випадках, коли має місце, наприклад, недобросовісний позов, з яким пов’язане все судове провадження (постанова Верховного Суду США від 18 квітня 2018 р. у справі “Goodyear Tire & Rubber Co. проти Хайгера») [15].

До того ж процесуальна санкція може бути накладена виключно за належною правовою процедурою, що передбачає завчасне повідомлення стверджуваного правопорушника про можливе накладення на нього санкції, їх конкретний різновид та розмір, а також підстави для цього (постанова Федерального апеляційного суду п'ятого округу США від 5 червня 1998 р. «Дейлі проти Vought Aircraft») [16]. Також під час визначення процедури враховуються: 1) ступінь суворості санкції, яка може бути накладена; 2) ризик помилкового накладення санкції; 3) інтереси системи правосуддя, зокрема грошовий і адміністративний тягар, який покладатиметься на суди під час розгляду питання про накладення санкції; 4) чи накладення санкції ініційоване іншим учасником справи або самим судом; 5) необхідність встановлення фактів для справедливого рішення, зокрема перевірки добросовісності правопорушника; 6) спрямування санкції лише на представника сторони у справі або ще й на сторону у справі [6].

Окремі аспекти процедури застосування заходів процесуального примусу закріплює ст. 11 Федеральних правил цивільного судочинства США. Зокрема йдеться про те, що санкції за зловживання процесуальними правами накладаються за ініціативою суду або за заявою сторони у справі. Ініціатор накладення санкцій за зловживання процесуальними правами насамперед має спрямувати документ, у якому порушується це питання, відповідній стороні. Після одержання документа про можливе накладення санкцій сторона має 21 день для усунення порушення шляхом відкликання документа без будь-яких несприятливих наслідків для себе. Якщо документ у цей строк відкликаний не був, питання про накладення санкцій за зловживання процесуальними правами розглядає суд (ч. "b" ст. 11 Федеральних правил цивільного судочинства США) [9].

Примітним також є те, що санкція може бути накладена на сторону у справі, її представника та юридичну фірму представника. За винятком виключних обставин, юридична фірма несе відповідальність за порушення процесуальних правил її працівником разом із ним (п. 1 ч. "c" ст. 11 Федеральних правил цивільного судочинства США) [9].

Крім того, належна правова процедура під час вирішення питання про застосування заходів процесуального примусу у Сполучених Штатах забезпечується тим, що судові рішення про застосування процесуальної санкції має містити докладне описання правопорушення й обґрунтування виду та розміру санкції, що застосовується (п. 6 ч. "c" ст. 11 Федеральних правил цивільного судочинства США) [9].

Взявши до уваги вищевикладене, вважаємо, що позитивним досвідом для України можуть бути: надання сторонам у справі пільгового

періоду для виправлення процесуального правопорушення, якщо воно було виявлено іншою стороною; положення про засади обрання конкретних заходів процесуального примусу, а також те, що судові рішення про застосування процесуальної санкції має містити докладне описання правопорушення й обґрунтування виду та розміру санкції, що застосовується.

На завершення дослідження аспектів процедури застосування заходів процесуального примусу зазначимо, що за законодавством Сполученого Королівства встановлюється право сторони у справі, яка зазнала цих заходів, звертатись із клопотанням про їх зняття. Ідеться про те, що коли сторона справи не спромоглась виконати процесуальний обов'язок, встановлений законом, практичними рекомендаціями або судовим рішенням, застосована до сторони справи санкція залишається чинною, якщо сторона справи не подала клопотання про зняття санкції. Якщо санкцією є сплата грошових коштів, зняття санкції можливе лише як наслідок оскарження відповідного судового рішення. Якщо санкція вимагає від сторони справи вчинення певних дій у визначений строк, це може бути відстрочено за погодженням сторін на строк, не більший 28 днів, якщо це не спричинить відкладення слухання справи (ст. 3.8 Правил цивільного судочинства Сполученого Королівства) [12]. Розглядається клопотання про зняття санкцій з урахуванням усіх обставин справи, зокрема засад справедливості та потреби забезпечити ефективно й економічне правосуддя, а також спонукати до дотримання процесуальних правил (ст. 3.9 Правил цивільного судочинства Сполученого Королівства) [12]. Ухвалюючи рішення з цього питання, суд має взяти до уваги:

- серйозність та значущість неналежного виконання процесуальних правил стороною справи (якщо воно значно не ускладнило судові провадження, суд може зняти санкцію);

- причини порушення процесуальних правил (якщо причина порушення є поважною, суд схилитиметься до зняття санкції, однак невиправдане пропущення процесуальних строків такою причиною не вважається);

- усі обставини справи, насамперед ті з них, які визначають необхідну швидкість судового провадження, вартість судових процедур у конкретній справі тощо (постанова Цивільної палати Апеляційного суду Англії та Уельсу від 27 листопада 2013 р. у справі «Мітчел проти News Group Newspapers Ltd») [17].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок. Підбиваючи підсумки дослідження закордонних практик протидії зловживанню процесуальними правами й іншим процесуальним правопорушенням сторін

в адміністративних справах за допомогою заходів процесуального примусу, насамперед зазначимо, що для вдосконалення законодавства України про адміністративне судочинство в цій частині значний інтерес представляють положення національного законодавства закордонних країн щодо висловлення попередження про накладення адміністративного штрафу, застосування заходів процесуального примусу за неявку на судові засідання та можливість суду порушити питання про заміну представника суб'єкта владних повноважень. Також представляє значний інтерес запозичення декількох заходів процесуального примусу, з-поміж яких попередження або публічний осуд, попереднє застереження, обмеження доступу до суду на майбутнє та компенсація наслідків правопорушення на користь іншого учасника справи. Крім того, корисними для вітчизняного адміністративного судочинства можуть бути обмежувальний припис, попереднє застереження та можливість за заявою сторони справи або за ініціативою суду зобов'язати представника сторони справи або представника її опонента покрити її необґрунтовані витрати на ведення справи. Також позитивним досвідом для України можуть бути: надання сторонам у справі пільгового періоду для виправлення процесуального правопорушення, якщо воно було виявлено іншою стороною; положення про засади обрання конкретних заходів процесуального примусу, а також те, що судові рішення про застосування процесуальної санкції має містити докладне описання правопорушення й обґрунтування виду та розміру санкції, що застосовується.

Основою для подальшого вдосконалення вітчизняного адміністративно-процесуального законодавства може слугувати особливий порядок зняття наслідків застосування до сторони заходів процесуального примусу, відповідно до якого під час вирішення питання про це враховуються: серйозність та значущість неналежного виконання процесуальних правил стороною справи (якщо воно значно не ускладнило судові провадження, суд може зняти санкцію); причини порушення процесуальних правил (якщо причина порушення є поважною, суд схилитиметься до зняття санкції, але не виправдане пропущення процесуальних строків такою причиною не вважається); усі інші обставини справи, насамперед ті з них, які визначають необхідну швидкість судового провадження, вартість судових процедур у конкретній справі тощо.

Література

1. Code of Administrative Court Procedure: Federal Republic of Germany Statute of 19 March 1991. Status as of 22 December 2010. URL: <https://germanlawarchive.iuscomp.org/?p=292#50>.

2. Law on Proceedings Before Administrative Courts : Statute of Poland of 30 August 2002 № 1302, as amended by: Dziennik Ustaw of 2018, item 1467. *Administrative Justice in Poland. Legislative Acts* : 5th edition / Supreme Administrative Court of Poland. Inowrocław : POZKAL Printing House, 2018. P. 37–153.

3. Code of Administrative Justice : Statute of France of 4 May 2000. Status as of 11 November 2013. URL: https://www.legislationline.org/download/id/4503/file/France_code_of_administrative_justice_as_of_07.2013_fr.pdf.

4. Administrative Justice in Europe – Report for Austria : Questionnaire related the administration control list and typology in the 25 Member States of the European Union. URL: https://www.legislationline.org/download/id/5273/file/Austria_Administrative-Justice_Report_en.pdf.

5. Code of Civil Procedure : Federal Republic of Germany Statute of 5 December 2005. Status as of 10 October 2013. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/englisch_zpo.html.

6. Leesfield I. The Proper Use of Sanctions in Litigation- The Overlooked Weapon in Today's Atmosphere. *Maryland trial lawyers association annual convention* (Baltimore, Maryland, December 2, 2000). URL: <https://www.leesfield.com/the-proper-use-of-sanctions-in-litigation-the-overlooked-weapon.html>.

7. Richmond D. Alternative Sanctions in Litigation. *New Mexico Law Review*. 2017. № 209. P. 206–249. URL: <https://digitalrepository.unm.edu/nmlr/vol47/iss2/2>.

8. The Court of Appeals of Washington, Division One, State v. S. H., 5 September 2000, 102 Wn. App. 468. URL: <https://casetext.com/case/state-v-sh-3>.

9. United States Federal Rules of Civil Procedure : Rule 11 “Signing Pleadings, Motions, and Other Papers; Representations to the Court; Sanctions”. URL: https://www.law.cornell.edu/rules/frcp/rule_11.

10. U. S. Supreme Court, Chambers v. Nasco, Inc., 6 June 1991, № 90–256. URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/501/32/>.

11. Judiciary for England and Wales. The Administrative Court Judicial Review Guide 2018. URL: https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2018/11/Admin_Court_JRG_2018_content_v3_web.pdf.

12. United Kingdom Civil Procedure Rules of 1998 № 3132. Status of 28 November 2019. URL: <https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules>.

13. Holloman E., Hall J. Frivolous and Bad Faith Claims: Defense Strategies in Employment Litigation : A Lexis Practice Advisor Practice Note. 17 p.

14. United States District Court, E. D. Pennsylvania, Huggins v. Coatesville Area School District, 29 October 2009, № № 07–4917, 09–1309. URL: <https://casetext.com/case/huggins-v-coatesville-area-school-district-4>.

15. United States Supreme Court, Goodyear Tire & Rubber Co. v. Haeger, 18 April 2017, № 15–1406. URL: https://www.supremecourt.gov/opinions/16pdf/15-1406_db8e.pdf.

16. United States Court of Appeals, Fifth Circuit, Dailey v. Vought Aircraft, 5 June 1998, 141 F.3d 224. URL: <https://casetext.com/case/dailey-v-vought-aircraft-company>.

17. England and Wales Court of Appeal (Civil Division), Mitchell M.P. v. News Group Newspapers Ltd (CA), 27 November 2013, EWCA Civ 1537. URL: <https://www.5rb.com/case/mitchell-mp-v-news-group-newspapers-ltd-ca/>.

Анотація

Желтобрюх І. Л. Зарубіжний досвід застосування заходів процесуального примусу в адміністративному судочинстві. – Стаття.

Досліджуються зарубіжні практики протидії зловживанню процесуальними правами й іншим процесуальним правопорушенням за допомогою заходів процесуального примусу. За підсумками дослідження обґрунтовується висновок про те, що для вдосконалення законодавства України про адміністративне судочинство в цій частині значний інтерес представляють положення національного законодавства закордонних країн щодо висловлення попередження про накладення адміністративного штрафу, застосування заходів процесуального примусу за неявку на судові засідання та можливість суду порушити питання про заміну представника суб'єкта владних повноважень. Також розумним кроком є запозичення декількох заходів процесуального примусу, з-поміж яких попередження або публічний осуд, попереднє застереження, обмеження доступу до суду на майбутнє та компенсація наслідків правопорушення на користь іншого учасника справи. Крім того, корисними для вітчизняного адміністративного судочинства можуть бути обмежувальний припис, попереднє застереження та можливість за заявою сторони справи або за ініціативою суду зобов'язати представника сторони справи або представника її опонента покрити її необґрунтовані витрати на ведення справи. До того ж позитивним досвідом для України можуть бути: надання сторонам у справі пільгового періоду для виправлення процесуального правопорушення, якщо воно було виявлено іншою стороною; положення про засади обрання конкретних заходів процесуального примусу, а також те, що судові рішення про застосування процесуальної санкції має містити докладне описання правопорушення й обґрунтування виду та розміру санкції, що застосовується.

Основою для подальшого вдосконалення вітчизняного адміністративно-процесуального законодавства може слугувати особливий порядок зняття наслідків застосування до сторони заходів процесуального примусу, відповідно до якого під час вирішення питання про це враховуються: серйозність і значущість неналежного виконання процесуальних правил стороною справи (якщо воно значно не ускладнило судові провадження, суд може зняти санкцію); причини порушення процесуальних правил (якщо причина порушення є поважною, суд схилиться до зняття санкції, але не виправдане пропущення процесуальних строків такою причиною не вважається); усі інші обставини справи, насамперед ті з них, які визначають необхід-

ну швидкість судового провадження, вартість судових процедур у конкретній справі тощо.

Ключові слова: адміністративне судочинство, зарубіжний досвід застосування заходів процесуального примусу, процесуальний штраф, процедура застосування заходів процесуального примусу.

Summary

Zheltobriukh I. L. Foreign experience as to imposing procedural sanctions on parties in administrative proceedings. – Article.

The article touches on foreign practices of counteracting abuse of procedural rights and other procedural offenses through procedural sanctions. In particular, it is argued that in order to improve the administrative proceedings legislation of Ukraine in this part of considerable interest are foreign legislative provisions concerning: warning of imposition of a procedural fine, the imposition of procedural sanctions non-attendance of court session and the entitlement of courts to order a replacement of a representative of public authority. It is considered a reasonable step to implement several kinds of procedural sanctions, including an official warning or a public condemnation, pre-filing injunction, civil restraint order and a wasted costs order or a reimbursement of consequences of the offense for a victim-party (for instance, through placing an obligation on a representative of a party to a case or a representative of his/her opponent to cover his/her losses resulting from the procedural misconduct). In addition, it is deemed to be a useful experience for Ukraine: to provide parties with a grace period to remedy a procedural offense if it has been discovered by the other party; to introduce and adhere to principles for selecting procedural sanctions; to ensure that a decision on imposition of a procedural sanction has a detailed description of the offense and justification of the type and amount of the sanction imposed.

The basis for the further improvement of the Ukrainian administrative proceedings legislation may also encompass a special procedure for lifting the consequences an imposed procedural sanction. While arriving at a decision on this issue it would be necessary to take into account: the seriousness and implications of procedural misconduct by the party of the case (assuming an offence has not substantially complicated the court proceedings, a sanction could be lifted); reasons for abuse of procedural rules (if a party acted in good faith (with a good reason) a sanction could be lifted); and some other circumstances.

Key words: administrative proceedings, foreign experience of imposing procedural sanctions, procedural fine, procedure for imposition of procedural sanctions.